

TÓTH-BENCZE TAMÁS

JÓKAI ÉS GYŐR

Jelenlegi ismereteink alapján Jókai Mór győri tartózkodását csak egy 1892-es esemény (lásd később) kapcsán lehet egyértelműen beazonosítani.

Lám Frigyes a „Győr a magyar regény- és novellairódalomban” című munkájában a következőt írta: *„Jókai pedig bizonyára Győrben is járt, hiszen szülővárosától még a régi időben is csak egy macskaugrásra volt városunk. De erről, legalább eddig, semmit sem tudunk.”* A szerző forrásként Császár Elemér „Jókai és Győr” című írására hivatkozott, de utóbbiban csak arról van szó, hogy Jókai három szállal kötődött Győrhöz. Császár Elemér az alábbiakat közölte: *„Homerosért hét város versengett – Jókaiért akár hetvenhét is sorompóba szállhatna, mert Jókai egyformán minden magyar városé. Magáénak vallja őt minden magyar város, nemcsak a Csonkaország területén, hanem azok is, amelyeket tíz évvel ezelőtt a modern Babilonban egypár elvakult, korlátolt állambölcs leszakított ezeréves államunk testéről és odavetett koncul az ordító sakálloknak és hiénáknak. Közéjük tartozik Komárom is, Jókai szülőhelye. Készséggel elismerjük, hogy Jókai igazi városa Komárom: ott ringott bölcsője, oda vonzotta szíve. Átengedjük a komáromiaknak ezt a dicsőséget, annál is inkább, mert amint akkor Jókainak volt szüksége Komáromra, most Komáromnak van szüksége Jókaira: a nagy regényíró szimbóluma ott, >>csehszlovák<< földön, szelleme élesíti lobogó hazafiságuk tüzét. A többi, Jókaiért versengő magyar város közül azonban kevés van, amely annyi jogot formálhatna hozzá, mint Győr – ezt szeretném igazolni, összekeresve azokat a szálakat, amelyek Jókait a legkedvesebb magyar városhoz, Győrhöz fűzik. Három ilyen szálát látok. Az egyik Jókait az embert kapcsolja Győrhöz. „Jókaiival a kis magyar Alföld ajándékozta meg nemzetünket, országunknak az az áldott darabja, mely egyesíti magában minden nemzet boldogulásának két legfőbb, elengedhetetlen tényezőjét: a termékenység és a műveltség iránti fogékonyságot. Az acélos magyar buza megerem másutt is Szent István földjén, a lelkek fogékonyak másutt is a műveltség iránt, de együtt a kettő, a szellemi és anyagi gazdagság csak itt található, az ősi Pannónia északi sarkában – s ennek a földnek fővárosa évszázadok óta Győr volt. Ami az egész országnak Budapest, az a kis magyar Alföldnek Győr: legnagyobb, legvirágzóbb, legműveltebb városa s a Csallóközszülte Jókai mindaddig, míg komáromi lakását föl*

nem cserélte a pestivel, ide tartozott, Győr szférájába.” A másik két szálként – amely Győrhöz kapcsolta Jókait – „A löcsei fehér asszony” és a „Névtelen vár” c. regényeit említette Császár Elemér.

A löcsei fehér asszony c. regényének főszereplője, Korponay Jánosné Géczy Julianna (Osgyán, 1680 k. – Győr, 1714. szeptember 25.) élete utolsó szakaszában Győrben raboskodott, itt is végezték ki.

Jókai több művében, de leginkább a „Névtelen vár” c. regényében foglalkozik a győri (kismegyeri) – a franciák ellen vívott, és elveszített – 1809-es csatával. Ebben nagyapja is részt vett. Forrása valószínűleg Kisfaludy Sándor által a nádornak írott jelentése volt. 1897-ben a kismegyeri emlékmű – október 17-én tartott – avatására Jókait is meghívták.

Jókai az ünnepségre egészségi állapota miatt nem tudott elmenni, de ez alkalomból egy levelet írt Goda Béla alispánnak:

„Fölöttébb megtisztelő rám nézve a Nagyságod által hozzám intézett meghívás a kismegyeri emlékszobor leleplezésére. A legutolsó nemesi inzurrekciónak, mely oly sok gúnnyal es rágalommal lett illetve, s mely azt meg nem érdemelte, méltó elismerését látom ez emlék létrehozatalában. Ez a hálás utókornak egy nagy adóssága a dicső küzdelemben elvérzett ősök irányában, a mit a mai napon leró a nemzet. Különösen gondviselészerű momentumot találok abban az intézkedésében, hogy – mely elégtételt a dicsően harcolt nemes ősöknek áldott eszű es emlékü vezére a mostoha viszonyok miatt a múltban meg nem adhatott – azt mostanság a magyar királyi dinasztianak egy ifjú daliás sarjadéka jelenlétével szentesíti, kinek számára meg dúsan fakadhatnak új babérok e megtisztelt hősöknek sírjából. Kívánjuk – Isten adja! Én magam azonban, sajnos hogy nem vehetek részt (de csak testben) e dicső ünnepélyen. Engem a rendes őszi időváltással megjelenő bajok ismét szobám négy fala közé zár, s csak távolból küldhetem hálás üdvözletet azoknak, akik az emléket létrehozták, s akik azt fölszentelik. Isten áldása legyen rajtuk és hazánkon. Legmélyebb hazafiúi tiszteletem kifejezése mellett maradok Nagyságodnak

*Buda pesten, 1897. október 13-án
igaz híve es szolgálja
Dr. Jókai Mór.”*

Kossuth Lajos 1843-ban a győri csatát a magyar történelem legsötétebb napjának nevezte.

18-án. Ennek során számos megemlékezés is volt. Nem véletlenül, mert 200 éve, ezen a napon született „a nemzet mesemondója”. A Kulturális és Innovációs Minisztérium (KIM) most, 2025. február 18-án egész éves programsorozatot indított. A minisztérium közleménye szerint „a Jókai 200 kulturális évad célja annak bemutatása, hogy az író gazdag életműve a ma emberéhez is szól, hiszen manapság különösen aktuálisak azok az értékek, amelyeket Jókai Mór egész életében képviselt: a hazáért, annak kultúrájáért és szuverenitásáért, a nemzeti összetartozásért való kiállás.” A rendezvénysorozatot Hankó Balázs kulturális és innovációs miniszter nyitotta meg Balatonfüreden. A nyitógalán Demeter Szilárd, a Magyar Nemzeti Múzeum Közgyűjteményi Központ főigazgatója az évaddal kapcsolatos programokról beszélt. Az ünnepségen – utalva a kétszázadik évfordulóra – a száz meghívott mellett, száz diák is jelen volt, akik Komáromból, Pápáról és Balatonfüredről érkeztek az Anna Grand Hotelben megtartott ünnepségre. A rendezvényen dr. Bókai István balatonfüredi polgármester mondott köszöntőt. Ezt követően a közönség a „Baradlay legenda” című musicalből hallgathatott meg részleteket, valamint a Reformkori Hagyományőrzők Társasága palotást táncolt.

Az egyik ilyen rendezvény a Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület szervezésében, a Jókai emlékházban volt – még kora délután. Tárlatvezetéssel, érdekes veszegetésekkel várták az érdeklődőket. Takács Miklós, a Helytörténeti Egyesület elnöke köszöntötte a megjelenteket. Jókairól kutatói és tisztelői – Kovács Eleonóra, Márkusné Vörös Hajnalka – emlékeztek meg. Szó volt többek között Jókai nagy sikerű regényeiről épp úgy, mint a házasság, vagy a vendéglátás motívumairól Jókai Mór regényeiben. Befejezésül megkoszorúzták az író mellszobrát – Gyenes Tamás alkotása – a villa udvarán. Már késő délután / este – a gálaműsor zárásaként – emlékfát, Jókai Mór kedvenc fáját ültettek a sétányon az író tiszteletére.

1892. október 2-án Kisfaludy Károly győri szobrának (alkotója: Mátray Lajos) avatásán – többek között – Jókai Mór is jelen volt. Ekkor Jókai az Akadémia képviselőjében beszédet tartott:

„Tisztelt honleányok és honfiak! A legrégebbi irodalmi társaság nevében teszem le a koszorúmat a Kisfaludy-szobor lábaihoz, Győr város megörökítette ezzel a szoborral Kisfaludyt, magát pedig felmagasztalta vele.

Kisfaludy volt az első megválasztott tagja az Akadémiának, s első maradt a mai napig.

A természettudósok azt mondják, hogy a hegyi kristály magból képződve, jegecedik csoportossá.

Ilyen hegyi kristály a magyar irodalom is, mely folyton új kristályokkal növekedik. Ennek a kristálynak magva Kisfaludy Károly.

Nekem a Mindenható kegyelme megengedte, hogy együtt éljek Kisfaludy Károly kortársaival, és hogy együtt éljek a mai tudományos és irodalmi lángelmével és a közművelődés kiváló munkásaival is. Én tanúbizonyságot tehetek arról, hogy az a nimbus, amely Kisfaludy Károly fejét köríti, ma is ugyanolyan fényes, mint akkor volt. De ércnél erősebb emléke maradt Kisfaludynak a magyar nemzet szívében, mert ez tartósabb a vasnál, tartósabb az aranynál. Éljen az ő emléke a magyar hazával együtt örökké.”

A szoboravatót követő a vigadóban megtartott banketten pohárköszöntőt mondott: „Uram, uram! Zichy Antal uram, szálllok [valószínűleg szedési hiba, inkább szóllok lehet a helyes] az urhoz!

Én a poharamat Győr város országgyűlési képviselőjének egészségére emelem. Egy táborban szolgálunk: a szabadelvűség, hazaszeretet és magyar közművelődés táborában.

Ezt a három tudományt tanítottak nekünk az iskolában, s akkor az összekötő pontokat kerestek e három tudomány között, most pedig a szétválasztó pontokat keresik.

Hiszen mindnyájan úgy voltunk, hogy még a testvéreinkkel is összecivódtunk néha, annak idején. Azonban a jó édesanya a testvért a testvérral újra összebékítette. Ez az anya, a haza, ennek szeretete csillapítson meg és kössön össze bennünket, ha civakodunk.

Poharam emelem Francsics képviselő társamnak szellemi és lelki családjára, a hazafias. derék magyar bencésekre.

Mindenki tudja, melyik feletkezzetthez tartozom. Apám vallásának vagyok híve – s tisztelem a másét. Csak a vallástalanságot nem szeretem. Többre becsülöm a túlbuzgóságot is a hitetlenségénél.

Egy püspök jóbarátom, templom felszentelési ünnepen mondotta ezeket a szívembe hullott igéket:

>>A hazaszeretet egyenlő értékű az istenszeretettel. Aki meg akarja érdemelni a mennyországot, meg kell előbb érdemelni a hazáját.<<

A hazaszeretet az a közös vallás, közös cél, a melyben találkozunk, s a melyben én Francsics Norberttel találkozom. Emelem poharamat az ő egészségére.

Jókai az ünnep végeztével még az alábbi kijelentést tette: „Győr városa eddig a szépségével hódította meg az idegent, ma a szívével hódította meg.”

Kisfaludy-szobor.

Üdvözet Győrből.

Győr, Kisfaludy Károly szobra

Képeslap

Kiadta: Bercz Viktor (1900 előtt)

Eredetije az Országos Széchényi Könyvtár képeslap gyűjteményében

Forrás: <https://gallery.hungaricana.hu/hu/OSZKKepeslap/1414182/?list=eyJxdWVyeSI6ICJHeVx1MDE1MXIjS2I1ZmFsdWR5In0&img=0>

Letöltés ideje: 2025. március 23. 06 óra 45 perc

Győr városa 1893. május 14-én díszpolgárává választotta Jókai Mórt, továbbá határozták arról is, hogy az addigi Gyár utca a továbbiakban a nemzet mesemondójának nevét fogja viselni. Arra vonatkozóan nincs információ, hogy Jókai Győrben vette-e át a díszoklevelet, de valószínűbbnek tartom, hogy a fővárosban kereste fel a győri delegáció, és adta át neki az okmányt. Ugyanebben az évben (december 17-én) a győri ügyvédi kamara dísztagjává választotta meg.

1894. január 5-étől az 50. írói jubileuma alkalmából a győri városi törvényhatóság ünnepségsorozatot szervezett, és ennek keretében a Könyves Kálmánt (Jókai 1855-ben írta) adták elő a színházban, január 13-án. Jókai január 25-én kelt levelében köszönte meg a győrieknek a tiszteletére rendezett ünnepségeket.

Jókai temetésére Győrből delegációt küldtek. Eről így számolt be a Dunántuli Hirlap: „*Hatalmas gyászlobogó hirdeti szerkesztőségünk fölött és szerte a város minden középületén a mély fájdalmat, melyet mindnyájan a nemzet nagy írójának elhunytá fölött érezzük. Győr városa kétszeresen gyászol, mert kétszeres a csapás is, mely érte. Jókaiiban nemcsak a fölülmúlhatlan írói siratja, de e városnak díszpolgárát is, kit nem egyszer fogadott falai között. Jókai már ifjúkorában fölkereste Győrt, miről férfiéveiben is szeretettel emlékezik meg. Győr vármegye és város impozáns módon adnak kifejezést gyászuknak Jókai elhunytá fölött. Deputációval képviseltetik magukat Jókai temetésén s koszorút helyeznek ravatalára. Ezenkívül gyászuknak jegyzőkönyveikben kifejezést adnak. A küldöttségben a város részéről részt vesznek Veöreös Boldizsár, Fügi Ágoston ta-*

nácsosok, Szily Zoltán főügyész. Továbbá csatlakozásra hívják Hilbert Károly országgyűlési képviselőt, s a törvényhatósági képviselőket. A deputáció hétfőn reggel indul a fővárosba. Legyen fényes ez a küldöttség, Jókaihoz és Győr városához méltót Fejze ki bánatunkat az elmulás fölött, de ama büszkeségünket is, hogy Jókai mienk volt.”

Jókai Mórról közintézmény (óvoda, iskola, művelődési központ) és közterület (utca) van (vagy volt) elnevezve Győrben.

2004-ben felállították / felavatták az író kőből készült mellszobrát (F. Csapó Irén alkotása) a róla elnevezett oktatási intézményben (Cuha u. 2.)

Hogy járt-e Kisfaludy Károly szobrának 1892-es avatásán kívül (korábban vagy később) Jókai Győrben? Erre vonatkozóan eddig nem sikerült adatot fellelni, de ezzel kapcsolatban megjegyzem, hogy amikor egyik ismerőse megkérdezte tőle, látta-e, hallotta-e már a rianást, amelyet olyan élethűen örökített meg „Az aranyember”-ben, Jókai így felelt: „Se nem láttam, se nem hallottam. – Hát, hogy tudtad úgy leírni? – Huray beszélt róla egyszermásszor.” Ebből is kitűnik, hogy Jókainak – a francia Jules Vernéhez hasonlóan – nem okozott gondot, ha olyan helyről, vagy eseményről kellett írnia, amellyel kapcsolatban még nem rendelkezett személyes tapasztalattal, ismerettel. A másoktól származó információkat remekül kiegészítve saját írói fantáziájával sajtóságos, és hitelesnek tűnő képet tudott alkotni.

Feltételezhető azonban, hogy mind 1835-ben, amikor Pozsonyba küldték cserediákként, mind pedig később, bécsi utazásai (Pl.: 1848 októberében a – 3. bécsi felkelés idején – Kossuth Jókait és Csernátony Lajost Bécsbe küldte, hogy együttműködést alakítsanak ki a bécsi forradalmárokkal.) alkalmával, ha nem is tartózkodott ott huzamosabb ideig, de átutazott Győrön. Az bizonyos, hogy rokonaihoz, Pápára átutazóban többször is előfordult, hogy a fővárosból gőzhajóval eljött Győrig, majd innen gyorskocsin ment tovább. (A Győr–Pápa–Celldömölk vasútvonalat 1871-ben adták át, ekkortól már akár is azzal is közlekedhetett.) 1856 márciusában felesége – Laborfalvi Róza (Benke Judit) – vendégszereplésre érkezett Győrbe, de Jókai Mór nem volt vele. Váli Mari visszaemlékezéseiben olvasható még, hogy ők Pápáról Győrig „ekhós tetejű társaskocsin” utaztak, majd Győrtől Pestig Gőzhajón tették meg az utat, amikor Jókait mentek meglátogatni.

Jókai Mór a szerzője azoknak az írásoknak, amelyek 1848 májusában jelentek meg a győri „Ha-

zánk” című lapban, – többnyire – J. M. szignóval. (Ez a „Das Vaterland” című német nyelvű lapot felváltó, dr. Kovács Pál szerkesztésében 1847. január 2. és 1848. augusztus 10. között Győrben megjelent első, vidéki magyar nyelvű kereskedelmi és szépirodalmi lap volt, a kiadója Noisser Richárd és Strebig Klára nyomdájában készült. A sajtóorgánumbukását egy cikk okozta, mely a győri nemzetőrséget gyakorlailag egy az egyben gyávának és hazárulónak nevezte: ez olyan felháborodást váltott ki a városban, melyet a szerkesztő már nem tudott elsimítani.) De ezek az írások [„Talpra magyar” == 1848. május 13. (211. szám), 843–844. oldal.; „Talpra magyar” (folytatás) == 1848. május 16. (212. szám), 848. oldal; „Talpra magyar” (befejezés) == 1848. május 18. (213. szám), 852. oldal; „Adjunk-e ajándékot a haza oltárára?” == 1848. május 30. (218. szám), 871. oldal] nem szerepelnek a Jókai Mór összes művei kritikai kiadásában: Cikkek és beszédek II.: 1848. március 1848. március 19 – 1848. december 31. – Budapest, 1967. Viszont az is igaz, hogy Jókainak 1849–49-ben írt művei jegyzékének összeállítását igazából sosem fejezték be. Az író életében ezek az írások érhető okból – nyílt felségsértésnek és felségárulásnak minősültek volna – nem jelenhettek meg. A Tanácsköztársaság bukása után az úgynevezett centenáriumi kiadásból pedig – a közvetlen politikai hatástól tartva – gyakorlatilag „kifelejtették” ezeket a munkáit. Jókai Mór szabadságharcos pályájának illusztrálására elsősorban a „megszelídített” visszaemlékezéseket használták fel, s mintegy ízelítőként közöltek néhány 1848-ban keletkezett „forradalmi” cikket. (Pl.: Utazás egy sírdomb körül; Emlékeim a szabadságharc idejéből.) A győri „Hazánk” című lap által közölt írásai tudomásom szerint máshol sohasem jelentek meg.

Jókai az újság szerkesztőjével – Kovács Pál – valószínűleg személyes kapcsolatban, vagy talán barátságban is állott. Jókait tulajdonképpen Petőfi Sándor „szervezte be” a győri hírlaphoz. A költő Petőfi agitálta, buzdította a barátokat, hogy írásaikkal biztosítsák a lap eszmeiségét. Ahogy ez egy, 1847. február 18-án keltezett, Kovács Pálhoz írott levelében olvasható: „Pálffyt s Jókait egyre sarkalom, hogy írjanak a Hazánknak s fognak is írni, Tompának is írtam már ez ügyben s üzentem Kerényinek. Mindnyájától várhat ön.” Bár az igaz, hogy magának Petőfinek is égető szüksége volt a megjelenési lehetőségre, az mégsem volt – és nem lehetett számára – mindegy, hogy kinek a lapjában, továbbá milyen szellemű lapban jelennek meg írásai. Ezért akarta tehát ide, a Kovács Pál – akihez személyes

barátság is fűzte – által szerkesztett vidéki lap köré szervezni íróbarátait is. (Továbbá: Győr szabad királyi város volt, tehát ahol a haladás fő erejét a városi polgárság és a polgárosodó köznemesi ifjúság jelentette, valamint Győrben még a pesti „Tízek Társasága” előtt megalakult a „győri tízek társasága”.)

Jókai Mór hallotta Balatonfüreden játszani – és személyesen is ismerte – a kor egy neves győri személyiségét: Farkas Miska cigányzenészt, aki jelenlegi ismereteink szerint 1852 és 1868 között játszott a füredi fürdőhelyen, de minden bizonnyal még a későbbi évek során is megfordult itt. 1857-ben – Jókai első ittjártakor – a jelenleg rendelkezésre álló információk alapján Farkas Miska nem lépett fel Füreden. Annyi bizonyos, – Écsy László balatonfüredi fürdőigazgató naplójában olvasható – hogy az 1864-es esztendőben június 30-án „*Farkas Miska zenekara délben megérkezvén, estve kezdettek a színházban és a sétaterén zenészni.*” A fürdővendégek névsorából az is kiderül, hogy Jókai Mór és családja július 5-én érkeztek meg a fürdőhelyre. (Az előző, 1863-as esztendőről június 14-én Écsy a következőt írta: „*A szegedi zenészek megérkezvén, a fejeváriak elbocsájtattak. Szép estve lévén, éji zenével tiszteltettek néhány úri vendégek.*” Mivel a naplóban nincs említés arra vonatkozóan, hogy a szegediek helyett más lépett volna fel a fürdőidény hátralevő részében, valószínűnek tartom, hogy Farkas Miska és „bandája” 1863-ban nem játszott Füreden, viszont Jókai családjával július 18-án megérkezett. 1865-ben újfent a szegedi banda húzta a talp alá valót. 1868-ban – az év tavaszán újjászervezett – zenekarával az Annabálon is muzsikált Farkas.)

Jókaiékkal és Farkas Miksával kapcsolatban az alábbi anekdotát találtam: „*A színésznő, Laborfalvi Róza, Jókai Mór felesége remek szakácsnő volt, aki nagyon szerette a jó étvágyú vendégeket, viszont ki nem állhatta azokat, akik csak turkálták a tálal, immel-ámmal ettek. Egy alkalommal több jeles, a Balatonnál nyaraló pesti ismerőssel együtt, az éppen a szomszéd faluban, Arácson fellépő híres cigányprímást, győri Farkas Miskát is meginvitálták balatonfüredi villájukba. Ő aztán igazán nem fanyalgott, nem várt biztatásra. Minden fogásból bőségesen (de nem túlságosan, úriember módra) fogyasztott. Nem mulasztotta el folyamatosan dicsérni sem az étkeket, így nagyon belopta magát Jókainé szívébe. A vacsora végén karon ragadta, s odalépegetett vele a ház urához, aki már a tarokkpartira készült. Látod, Móric – mondta neki – az ilyen vendégeket szeretem én. Ugye, Móric – kérdezte nyomatókkal – máskor is*

szívesen látjuk? Majd odafordult a megdicsért zenészhez: Mondja, mikor enne meg nálunk megint egy jó vacsorát? – Ha parancsolja, most azonnal – felelte Farkas Miska.”

Elképzelhető, hogy – ha nem is pontosan így, mert Farkas Miska többnyire Füreden, az 1850-es években még a szintén győri zenész Farkas Jóskával (tesvéreivel?) közös bandával lépett fel, de lehetséges, hogy az Arácson tartott táncestélyek némelyikén is muzsikált, – a történet többé-kevésbé valós eseményeken alapszik.

Ebben az esetben valószínűleg valamikor 1871 és 1886 között játszódhatott le, a mert a fürdővendég névsor szerint Jókaiék 1870 nyarán, még sógora, Huray István fürdőorvos villájában szálltak meg. Záró dátumnak az 1886-ot azért tekintem, mert Jókai felesége ez év novemberében halt meg, mindenképpen ezt megelőzően kellett történnie.

Praznovszky Mihály egyik esszéjében a következőt írta Jókairól: „*... a füredi csárdában, amelyben kitűnő cigány játszott, mint pl. Farkas Miska, gyakran megfordult egy-egy jó pohár arácsi, csopaki bor kedvéért.*”

Jókai és a cigányzenész nemcsak Füreden találkozhatott, hanem a fővárosban is, mert Farkas Miska ott is – például az Angolkirálynőben, ahol egy időben Deák Ferenc is huzamosabb ideig lakott – többször fellépett.

Farkas Mihály (Győr, 1829. március 8. – Győr, 1890. február 24.) cigányprímás, zeneszerző.

Korának ismert és nagyra becsült zenésze volt, Bihari János unokája. Nyolc éves korától hegedült, 14 évesen már prímás volt, a 1840-es években már ő a Dunántúl leghíresebb prímása. 1846–47 körül Pozsonyba került bandájával. Muzsikált Széchenyi István, Teleki László, Kossuth Lajos előtt is. A szabadságharcban Klapka seregében táborigazgató volt. Már 1853 nyarán Füreden játszott zenekarával, a korabeli fürdőlevelek, tudósítások dicsőítően írtak virtuóz játékáról. 1853–1869-ig, néhány év kivételével, közel 15 éven át szórakoztatta nyaranta zenekarával a fürdővendégeket. 1855-ben a Vörösmarty Mihály tiszteletére rendezett összejövetelen a tiltott Rákóczi-indulót és a költő kedvenc dalát húzta. A zenekarával bejárta az egész országot, Európában és Amerikában is óriási sikert arattak. Amerikából már betegen jött haza, együttese szétszéledt, elszegényedve, 61 évesen halt meg. A hangjegyeket ugyan nem ismerte, de hozzáértő ismerősei lekottázták a szerzeményeit.

Felhasznált irodalom:

- Császár Elemér: Jókai és Győr = Győri Szemle. 1930. 1–3. sz., 1–6. oldal.
- Csécs Teréz: Adalékok Lebstück Mária és Julius Pasche győri éveire = Arrabona. 2005. 1. szám, 243–256. oldal
(a vonatkozó részlet a 246. oldalon)
- Dunántúli Hírlap. 1904. május 8., 3. oldal.
- Erdélyi Pál: Jókai útja Révkomáromtól Pestig, a bölcsőtől a babérig. Pozsony, 1997.
- A Farkas Miska anekdota forrása: nemzetisegek.hu/repertorium/2008/03/belivek_55.pdf
- Győr Város jegyzőkönyvei. 79/1893
- Győr város közgyűlési jegyzőkönyvei: 295/2004 (VII. 8.) kgy. határozat.
- Hazánk. 1848. május 13., 16., 18., 30-i számai.
- Jókai az insurrekcióról. = Budapesti Hírlap. 1897. október 16. (288. szám), 5. oldal.
- Jókai Mór a győri ügyvédi kamara dísztagja. = Győri Közlöny. 1893. december 21. (108. szám), 2. oldal
- Jókai ünnepek. = Győri Közlöny. 1894. január 4. (2. szám), 5–6. oldal. (A következő, január 6-i (3.) számot gyakorlatilag teljes egészében Jókainak szentelték. A január 11-i (4.) számban is még mintegy másfél oldalt kapott Jókai, illetve a tiszteletére rendezett ünnepségsorozat.
- Kisfaludy ünnep. = Győri Közlöny. 1892. október 4. (86. szám), 1–4. oldal. (Jókai beszéde(i) a 3., illetve a 4. oldalon.)
- A kismegyeri emlékszobor. = Pesti Napló. 1897. október 16. (288. szám), 6. oldal.
- Lám Frigyes: Győr a magyar regény- és novellairódalomban I. = Győri Szemle. 1942. 1–3. sz., 71–91. oldal (Az idézett szövegrész, a 84. oldalon, a teljes, Jókai vonatkozó rész a 81–84. oldalon olvasható.)
- Lengyel Dénes: Jókai Mór. Budapest, 1970.
- Lichtneckert András: Écsy László balatonfüredi fürdőigazgató naplója 1863–1892. Balatonfüred, 2008. 37., 39., 101. oldal
- Szekeres László: Jókai Mór forradalom alatt írt műveinek utóéletéhez = Irodalomtörténeti Közlemények. 1957. 4. szám, 411–445. oldal
- Mikszáth Kálmán: Jókai Mór élete és kora I.–II. Budapest, 1997.
- Nagy Miklós: Jókai Mór alkotásai és vallomásai tükrében. Budapest, 1975.
- Perényi József: Jókai Mór a drámaíró = Irodalomtörténeti közlemények. 1926. 1. sz., 8–12. oldal.
- Petőfi levele Kovács Pálhoz. 1847. február 18. = Petőfi összes művei. 7. köt. 46. o.
- Praznovszky Mihály: Jókai Mór, a szőlőbirtokos. = Széphalom 25. (2015.) 227–234. oldal (vonatkozó szövegrészlet a 234. oldalon).
- Roboz István: Füredi visszhangok. = Hölgylfutár. 1852. június 30. (146. szám) 590. oldal – Farkas Miska (valószínűleg legelső) füredi vendégszereplésének említése: „Épen <sic!> most húzza Farkas Miska a jászberényi emléket. Minden hang egyegy szó, kemény szó, melly lelkedre kiált ... minden hang egy lány elolvadás, édes merengés, síró bánat, melly megrepesztí szívedet. ... Láttam sírni pálca alatt a gyermeket, a koldust, reménytelen; láttam a megöriült leány fájdalmát hideg márványoszlopon ... mik e fájdalom mind annak az első húrnak fájdalmához képest, mellyen Miska ujjá reszket végig. ... Szeretném, ha hallanád, azt is, ha nem hallanád. ... Mennyi fájdalom, mennyi gyötrellem együtt! – mellyek közé olykor szilajon odavág a gyönyörűség örül is az a hegedű meg jajgat is – – áldja meg az isten húzóját!
- Különösen jól húzzák az operákat; a Luciát, Benyovszkit sat.[értsd: satöbbi?] De mindent jól; ha rárántja Farkas tizenkettő magával a >>Nézz rózsám a szemembe<< című dalt, az egész vendégkoszorú örömben rivalg, tapsol, kalapját dobálja s éljenez. Köztök van Patikárusék remek cimbalmosa is; most hozták el Pestről, igazán mesterileg játszik.”
- Szénássy Zoltán: Jókai nyomában. Pozsony – Budapest, 1982.
- Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. V. kötet., Budapest, 1897.
- Tomaj F.: Győr utcái és terei. = Arrabona. 1967. 325–366. oldal. (Vonatkozó részlet a 343–344. oldalon.)
- Váli Mari: Emlékeim Jókai Mórról. Budapest, 1955. (A vonatkozó részlet – Jókainé Győrben – a 128. oldalon, illetve a pesti utazás esetében a 242. oldalon.)
- Városunk Jókai ünnepe. = Győri Közlöny. 1894. január 14. (5. szám), 4–5. oldal.; illetve: 1894. január 18. (6. szám), 2–3. oldal
- Wéber Antal: Jókai Mór. Budapest, 1975.

Alább valószínűsíthetően a Győrben óriási felháborodást kiváltó cikk:

Hazánk. 1848. július 20. (9. szám), csütörtök, 1–2. oldal

Győr, július 20-án 1848.

Szerkesztő!

Egész Magyarhon hadi lábon áll; felébredt polgáraiban valahára az önmegegyezés ösztön, 's mert létük a közanyáéhoz van kötve, ezt, az annyi gaz, kül- es beellentől megtámadottat, utósó [utolsó] vér cseppig, véglegelhetig védeni, megtartani, készeknek nyilatkoztak.

A' nemzetőrség lelkesb, igen nagy része a' Dráva melleit ellenség előtt, – az alvidékeken pedig, tettelegesen harczban áll, vérzik, 's elhull, hős halállal az imádott hon épségéért, szabadságáért.

'S a' győri vitéz nemzetőrség mivel mulatja magát e' vész-terhes napokban?

Mivel-e?

Hát islerázsálja [örzi] rozsdás, néha kovátlan puskával a' sóházat, meg a' harminczadot, – a' bécsi kaput, meg a' prófuntházat, es azt a' kis négyszegű [négszögletű] épületet, mellyben valaha, mint öregeink beszélnek, puskapor is volt, 's azóta csak rajt maradt a' puskaporos torony-név.

Egyébiránt evvel a' győri nemzetőrség becsületét távolról sem akarom sérteni, tudván azt, hogy ezen szolgálat is – különösen most, midőn semmi rendes katonaság városunkban nincs – elég terhes.

Hisz ezt maga legjobban érzi szerkesztő úr!

Már két ízben láttam naphosszat, óránként őrt vezetni a' postaházhoz, – 's e' mellett betegeit is csak megkellett látogatnia, nemde?

Tehát ez is csak elég fárasztó szolgálat, pedig olyan, miről hajdan, mikor még olly jó ízűt aludtunk, nem is álmodánk!

De egy kérdést még sem hallgathatok-el.

Szerkesztő!

Mikor fog a' győri nemzetőrség felesketni a' király 's alkotmány iránti hűségre?

Mert hogy olly tizenhárom próbás quäckeri [talán: kvéker] hűsége volna, melly minden esküt feleslegessé tenné; ezt, bár magam is közte vagyok, állítani még sem merném.

Annyival inkább nem pedig; miután itt – ott már illyenformát is lehet hallani, hogy mi bizony nem fogunk esküdni!

'S miért nem?

Mert akkor – mondják – elvisznek bennünket a' horvátokra, – mi pedig a' városból ki nem mozdulunk!

Nem mondom, hogy mind így beszélnek; de többen beszélnek így, – 's ez elég, hogy nemzetőrségünkben egy kis reactionalis had organizáladjék.

Ez iránt tisztába kell jönnünk.

Esküdjünk-fel, – 's ki esküdni nem akarna; lépjen ki a' sorból, vétessek-el tüstént fegyvere, – 's ne legyen méltó arra, hogy a' szabadságért fegyvert foghasson.

Hisz a' ki esküdni nem akar, az úgy is megszegne esküjét.

Mentsük fel őt a' nagyobb büntől, – őrseregünket a' gyalázattól.

Tegnap parancs érkezett őrnagyunktól, mi szerint minden század köteles 15 fegyveres őrvitézt kiállítani Zámolyra, az új követválasztási helyre, a' lehető zavarok megakadályozása 's kellő csend 's béke fentartása tekintetéből!

Ismét lehetett hallani imitt-amott, hogy, ki nem rukkulunk! [rukkolunk, azaz: vonulunk]

Már edes atyámfiái, a' dolog pedig igen egyszerű; t. i. [tudni illik] az őrnagy parancsol, az őrvitéz engedelmeskedik!

Annyi igaz, hogy az őrseregnek **hatósági felhívás** nélkül, fegyveresen csak gyakorlatra szabad menni.

Azonban őrnagyunkról fel kell tennünk, hogy e' törvényt szinte [értsd: szintén] tudja, 's csupán úri jó kedvéből, vagy magán-szeszélyéből bennünket Zámolyra nem masíroztat.

Valamint más részről nem kívánhatjuk, hogy ő, a' hatósági felhívást minden őrvitézzel legalább másolatban [valószínűleg: személyesen] közölje.

Itt felesleges minden további okoskodás.

Az őrnagy felelős rendeleteiről, – az őrvitéz pedig indul, midőn, 's merre vezényeltetik.

Tehát ma van az új követválasztás Zámolyon.

A' Balogh-pártiak szörnyű neutralitást követnek el. Csak egy hét világra szóló öles petíciót íratnak alá előbb vagy 800 választóval. Zegyib zsemmi! [Egyéb semmit?]

Főnökük meg sem jelent köztük, meg folyvást Budán van, – ők pedig kezöket zsebükbe dugva várják most az eredményt.

Ez, jelen körülményeink közt nem is lehet más, mint Balogh újra megválasztatása.

'S ez igen természetes!

A' két párt úgy áll egymás ellenében, mint egy harcz-edzett's vak subordinatióu [alárendelt, engedelmeskedő] sor-ezere, egy tűzvérű, de gyakorlatlan 's a' katonai kellő fegyelmet még meg nem szokott önkényes sereg ellen. A' lelkesültség meg van; de egy jól intézett general de charge határoz.

Tchátlan.